

VIDURINIO UGDYMO
BALTARUSIŲ TAUTINĖS
MAŽUMOS GIMTOSIOS
KALBOS IR LITERATŪROS
BENDROSIOS PROGRAMOS
ĮGYVENDINIMO
REKOMENDACIJOS

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas
projektas

Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001

„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

Įgyvendinimo rekomendacijas rengė:
Nina Petkevich

Projektas. Tekstas neredaguotas.

Turinys

IVADAS.....	2
I skyrius: Dalyko naujo turinio mokymo rekomendacijos	2
II skyrius: Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai	11
III skyrius: Literatūros ir šaltinių sąrašas	20
V skyrius: Užduočių ar mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai.....	21

ĮVADAS

Šios metodinės rekomendacijos skirtos vidurinio ugdymo mokyklų, įgyvendinančių atnaujinto ugdymo turinio Bendrąją programą (2022), baltarusių kalbos ir literatūros mokytojams. Kad mokytojams būtų kuo naudingesnės metodinės rekomendacijos, buvo pasirinkta pateikti veiklas ir bendrųjų programų įgyvendinimą per naujo turinio, pasiekimų ir kompetencijų ugdymo pavyzdžius.

I skyrius: Dalyko naujo turinio mokymo rekomendacijos

Literatūra yra neatsiejama kultūros dalis, todėl literatūros studijos mokykloje yra glaudžiai susijusios su kultūroje vykstančių reiškinių tyrinėjimu. Mokytojas turėtų mokyti mokinius suprasti įvairių tipų tekstus, supažindinti su šiuolaikinėmis interpretavimo strategijomis, dirbant ne tik su literatūriniais bet ir kitais kultūriniais tektais. Todėl naujoje programoje nemažai vietos užima susipažinimas su kitų menų kūriniais (filmais, spektakliais, vaizduojamojo meno kūriniais). Kiti kultūros tekstai gali būti ir pagalbinė medžiaga, ir pagrindinis analizės objektas.

Mokykla turėtų ne tik mokyti, bet ir ugdyti pačių mokinių edukacinį aktyvumą, skatinti jų saviugdą ir savęs realizavimą. Be mokymo proceso, mokykla turėtų skatinti mokinius savarankiškai įgyti žinių. Naujos su literatūrinio ir kultūrinio ugdymu susijusios užduotys, su kuriomis tenka susidurti mokytojui, tai pirmiausia mokinių interesų ir pažinimo gebėjimų bei jų kritinio mąstymo, vaizduotės, atminties, fantazijos ir įvairių praktinių įgūdžių pripažinimas.

Literatūrinio ir kultūrinio ugdymo srityje svarbus probleminis požiūris į temą. Verta mokyti mokinius mąstyti apie kultūrą ir literatūrą kaip apie vietą, kur jie gali įgyvendinti savo interesus, ieškoti atsakymų į egzistencinius klausimus – kas aš esu, koks esu, koks yra manęs supantis pasaulis?

Pasiekimai

E 1. Aptaria svarbiausius baltarusių ir kitų tautų literatūros kūrinius, rašytojų kūrybą istorijos kontekste.

E 2. Įvairiais aspektais analizuoja, interpretuoja ir vertina literatūros ir kitus meno kūrinius.

E 2.1 Analizuoja, interpretuoja, lygina ir vertina lyrikos, epikos ir dramos kūrinius, remdamasis literatūros teorija, kontekstų (pvz. socialiniu, istoriniu, biografiniu, filosofiniu) išmanymu ir savo (kaip skaitytojo ir kultūros vartotojo) patirtimi.

E 2.2 Skiria ir apibūdina literatūros rūšis ir joms būdingus žanrus, aptaria jų meninės raiškos ir stiliaus ypatumus. Įžvelgia ir aptaria literatūros kūrinio intertekstualumą. Lygina literatūros kūrinius su kitais literatūros kūriniais ir su kitais kultūros tektais.

E 4.1 Taiko žinių kaupimo iš įvairių šaltinių ir jų sisteminimo asmeniškai naudingiausias strategijas.

Atlieka tiriamuosius darbus: kelia probleminius klausimus, analizuoja literatūros kūrinius, kitus kultūros tekstus ir kultūros reiškinius, apibendrina ir daro išvadas.

Магчымасць рэалізацыі новых палажэнняў Праграмы паказана на прыкладзе цыкла ўрокаў па п'есе А. Дударова “Князь Вітаўт” (IV г. кл.):

1. Кампазіцыйная і жанравая адметнасць п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт”. Сістэма вобразаў.

2. Чаму частка літаратуразнаўцаў не адносіць п'есу “Князь Вітаўт” да жанру ўласна гістарычнай драмы? Урок-дыскусія.

3. Параўнанне п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт” з інтэпрэтацыямі галоўнага вобраза ў іншых відах мастацтва.

Першы ўрок: Кампазіцыйная і жанравая адметнасць п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт”. Сістэма вобразаў.

Metodiniai patarimai

На вывучэнне твора А. Дударова рэкамендуецца адвесці тры ўрокі.

На першым уроку варта пазнаёміць вучняў з асобнымі фактамі творчай біяграфіі А. Дударова, узнавіць веды пра драматычныя жанры, стварыць умовы для выяўлення аўтарскай пазіцыі ў творы, асноўных сюжэтных ліній; садзейнічаць развіццю ў вучняў умення характарызаваць галоўных герояў п'есы, тлумачыць іх учынкi і разважанні, вызначаць узаемаадносiны; выяўляць адносiны вучняў да ўзнятых у п'есе праблем. Падчас аналізу п'есы "Князь Вітаўт" належыць вызначыць тэматыку і праблематыку твора, сістэму вобразаў, мастацка-выяўленчых сродкаў. Сцiслы пераказ з элементамі аналізу – магчымы шлях даследавання твора на гістарычную тэму. Твор няпросты для ўспрымання па прычыне інфармацыйнай насычанасці, імклівай змены падзей і іх месца, пераключэння стылявых рэгістраў. У ім чаргуюцца праявічныя дыялогі з паэтычнымі маналагамі. Сцiслы пераказ дапаможа адаптаваць тэкст да ўспрымання сучасным чытачом. Мастацкае чытанне дыялогаў паспрыяе разуменню драматургічнага майстэрства А. Дударова, у прыватнасці яго ўмення ствараць сітуацыі выбару і выпрабавання імі персанажаў, а з дапамогай дыялогаў ярка і маляўніча ўзнаўляць падзеі далёкага мінулага.

Užduotys / veikla

1 этап работы

- Паведамленне настаўніка або загадка падрыхтаванага вучня пра жыццё і творчасць пісьменніка. Акцэнт робіцца на фактах, якія тлумачаць зварот А. Дударова да старажытнабеларускай гісторыі.
- Кароткае паведамленне загадка падрыхтаванага вучня пра Вітаўта і Ягайлу як дзяржаўных дзеячоў, прычыны канфлікту паміж імі (з апорай на веды, атрыманыя на ўроках гісторыі). Акцэнт робіцца на перыядзе іх жыцця і палітычнай дзейнасці, адлюстраваным у п'есе "Князь Вітаўт". Дадатковыя крыніцы:

<https://www.youtube.com/watch?v=iYrAOfncGIs&t=84s>

https://www.youtube.com/watch?v=tbhXs1_jQXQ

<https://www.youtube.com/watch?v=SGIek1gfzI>

<https://www.youtube.com/watch?v=6o68DpmIYbM>

2 этап работы

Перш чым пачаць гаворку па змесце п'есы "Князь Вітаўт", варта прапанаваць вучням адказаць на наступныя пытанні:

1. Успомніце, на якія роды падзяляецца мастацкая літаратура?
2. Да якога роду літаратуры адносіцца п'еса А. Дударова "Князь Вітаўт" і чаму?
3. Якія спецыфічныя адметнасці характэрныя для жанру драмы?
4. Якой мовай (вершаванай ці праявічнай) напісана гэтая п'еса?
5. Калі і дзе адбываюцца падзеі ў п'есе?
6. Назавіце галоўных герояў твора.
7. Якія гістарычныя падзеі адлюстраваны ў драме? Якім чынам уводзяцца аўтарам у сюжэт фантастычныя эпізоды, звязаныя з міфалагічнымі вобразамі Купалы і беражніц?
8. Які канфлікт ляжыць у аснове твора?

3 этап работы

- Узнаўленне ведаў пра драматычныя жанры, спосабы стварэння драматургам вобразаў-персанажаў (з дадзенага спіса вучні выбіраюць тое, што ўласціва драматургіі).

СРОДКІ СТВАРЭННЯ ВОБРАЗА-ПЕРСАНАЖА:

- 1) паказ дзеянняў, учынкаў персанажа;
- 2) мова персанажа;
- 3) партрэт;
- 4) прамая аўтарская характарыстыка;
- 5) характарыстыка вуснамі іншых дзейных асоб;
- 6) рэчыўны свет, паказ абстаноўкі, якая акружае персанажа;
- 7) пейзаж;
- 8) псіхалагічная характарыстыка;
- 9) вымоўнае прозвішча (гаваркое імя).

- Вылучэнне асноўных кампазіцыйных момантаў п’есы А. Дударова “Князь Вітаўт”.

Элементы кампазіцыі	Азначэнне
Экспазіцыя	Апісанне абстаноўкі, часу і месца дзеяння, некаторых рыс характару персанажаў
Завязка дзеяння	Першае сутыкненне супрацьдзейных сіл, якое абумоўлівае далейшы накірунак падзей твора
Развіццё дзеяння	Падзеі ў руху, зменах, спалучэнні
Кульмінацыя	Вышэйшы пункт канфлікту, эпагей дзеяння
Развязка	Вынік развіцця дзеяння, завяршэнне падзей, развязка канфлікту

4 этап работы

Праца ў групах. Заданні для груп:

1 – Што такое гістарычная драма? У чым асаблівасць гэтага твора? (*Асаблівасцю кампазіцыі гэтай драмы з’яўляецца тое, што ў ёй спалучаюцца два планы: рэалістычны, звязаны з гістарычнымі падзеямі, і фантастычны, населены міфалагічнымі вобразамі*).

2 – У якіх творах беларускай літаратуры (паводле школьнай праграмы) і як паказаны вобраз Вітаўта?

3 – Якая мастацкая роля другарадных гістарычных асоб у творы і дзейных асоб, створаных аўтарскай фантазіяй?

4 – Вобраз Ягайлы.

5 – Вобраз Вітаўта.

Прыкладны план характарыстыкі мастацкага вобраза-персанажа

1. Месца персанажа ў сістэме вобразаў твора.
2. Адметнасць светаўспрымання і светапогляду, схільнасцей і звычак:
 - а) характар дзейнасці і асноўных жыццёвых імкненняў;
 - б) уплыў на іншых герояў.
3. Пачуцці героя твора:
 - а) адносіны да іншых персанажаў;
 - б) адметнасці ўнутраных перажыванняў.
4. Аўтарскія адносіны да героя.
5. Якія рысы героя выяўляюцца ў творы:
 - а) пры дапамозе партрэта;
 - б) пры дапамозе аўтарскай характарыстыкі;
 - в) пры дапамозе характарыстыкі іншых дзеючых асоб;
 - г) пры дапамозе біяграфіі;
 - д) праз учынкi;
 - е) праз моўную характарыстыку;
 - ё) праз акаляючы свет.
6. Якая грамадская праблема прывяла аўтара да стварэння гэтага вобраза?

5 этап работы

- 1) Прадстаўленне вынікаў працы.
- 2) Узаемаацэнка/самаацэнка працы груп. Растлумачыць сваю ацэнку.

Узаемааэнка працы ў групах

№ групы	Раскрыццё тэмы 1-2 балы	Аргументацыя 1-2 балы	Правільнасць маўлення 1-2 балы	Адказы на пытанні 1-2 балы

Самаацэнка працы ў групе (запісаць па 1 сказу, вылучаючы галоўнае)

Назва групы
Імя, прозвішча вучня
Як далучыўся да працы групы?
Што вывучыў, працуючы ў групе?

Што другі раз рабіў бы інакш?

6 этап работы

Пасля таго, як групы прадставяць вынікі сваёй працы, можна прапанаваць вучням паразважаць над пытаннямі:

Чаму А. Дударэў назваў п'есу “Князь Вітаўт”, а не “Кароль Ягайла”?

Як у п'есе вырашаецца праблема асабістага шчасця? Якую думку сцвярджае аўтар у творы?

Які канфлікт ляжыць у аснове драмы “Князь Вітаўт”?

У чым выявілася наватарства Дударэва-драматурга ў п'есе “Князь Вітаўт”?

У чым асаблівасць кампазіцыі драмы “Князь Вітаўт”?

Якія галоўныя агульначалавечыя каштоўнасці сцвярджаюцца ў п'есе?

Другі ўрок: Чаму частка літаратуразнаўцаў не адносяць п'есу “Князь Вітаўт” да жанру ўласна гістарычнай драмы? Урок-дыскусія.

Metodiniai patarimai

На другім уроку абмяркоўваецца роля пісьменніцкага трактавання вобразаў, яго інтэрпрэтацыі гістарычных сюжэтаў і фактаў. Таму што менавіта такія асаблівасці твора даюць падставу некаторым літаратуразнаўцам не адносяць п'есу да жанру ўласна гістарычнай драмы, а самога А. Дударэва не лічыць прадстаўніком гістарычнага жанру. Такая пазіцыя даследчыкаў і літаратуразнаўцаў адкрывае выдатныя магчымасці для дыскусійнага прыёму аналізу п'есы. На другім уроку асноўная ўвага ўдзяляецца характарыстыцы галоўных вобразаў п'есы, супастаўленню ўласных высноў з высновамі сярэднявечных храністаў і сучасных літаратуразнаўцаў.

Пошукава-эўрыстычны, дыскусійны шлях аналізу паспрыяе вучнёўскаму разуменню наватарскага падыходу драматурга да паказу далёкага мінулага, жанравых адметнасцей твора, асаблівасцей кампазіцыі; дапаможа вызначыць, як драматург, узнаўляючы мінулае, стварае знешні і ўнутраны канфлікт і сцвярджае агульначалавечыя каштоўнасці. Дасягненню акрэсленай мэты паспрыяюць: супастаўленне некаторых сюжэтных момантаў з фрагментамі “Беларуска-літоўскіх летапісаў”, паводле якіх твор напісаны; параўнанне ўласных высноў з высновамі літаратуразнаўцаў пра наватарства драматурга, адметнасць твора, мастацкія асаблівасці. Дыскусія з літаратуразнаўцамі – прыём глыбіннага даследавання тэксту і спасціжэння творчай манеры пісьменніка. Такая форма аналізу спрыяе развіццю творчага мыслення вучняў. Яны становяцца не пасіўнымі атрымальнікамі ведаў, а актыўнымі іх здабывальнікамі. Прычым прапанаваныя абставіны патрабуюць ад іх не толькі пэўных ведаў, але і менавіта творчасці. Вучні самі выконваюць ролю “крытыкаў”, “літаратуразнаўцаў”.

Штуршком, “каталізатарам” для пачатку дыскусіі на ўроку могуць стаць наступныя высновы літаратуразнаўцаў:

1. У творах пра мінулае А. Дудараў выглядае не як прадстаўнік гістарычнага жанру... П'еса [“Князь Вітаўт ”], створаная на падставе “Беларуска-літоўскіх летапісаў”, не належыць да жанру ўласна гістарычнай драмы... П. Васючэнка

2. ...Ён [А. Дудараў] тэатралізуе вядомыя гістарычныя сюжэты, прыстасоўвае факты да ўласнай задумы, не баючыся інтэпрэтаваць і падпраўляць іх па-свойму. С. Лаўшук.

3. Л.І. Прашковіч не толькі адносіць “Князя Вітаўта” да жанру гістарычнай п'есы, але ўключае яе ў шэраг “узораў нацыянальнай гістарычнай п'есы”.

Užduotys / veikla

1 этап работы

Клас падзяляецца на дзве групы, кожная з каторых **аргументавана** тлумачыць “свой” пункт погляду.

2 этап работы

Агучванне супольных (ці індывідуальных) напрацовак паводле наступных аргументаў літаратуразнаўцаў:

Пытанні для абмеркавання:

1. Ён [Дудараў] дапускае вольную трактоўку не толькі чарговасці і прычынна-выніковай сувязі паміж падзеямі, але і характарыстыкі персанажаў, у чым разыходзіцца з пазіцыяй і сярэднявечных храністаў, і сучасных гісторыкаў... П. Васючэнка

2. Вітаўт не можа ні на крок адступіцца ад пэўных маральных прынцыпаў, не можа паступіцца гонарам, гандляваць сумленнем. П. Васючэнка

3. Драматург наўмысна збліжае падзеі, аддзеленыя значнай часовай дыстанцыяй... П. Васючэнка

4. Чысты вымысел драматурга — падкопы стражніка Люцэня, вінаватага ў здрадніцкім забойстве Кейстута... Яшчэ адзін прыдуман персанаж — пакаёўка Алена, таемна і безнадзейна закаханая ў Вітаўта, якая, ахвяруючы сабой, дапамагае князю ўцячы з вязніцы... П. Васючэнка

5. Бяда гэтых твораў [твораў А.Дударова пра мінулае] у іншым: яны не сагрэты сапраўдным пачуццём аўтарскага суперажывання, шмат у іх імітацый, удаванасці, а некаторыя сцэны нагадваюць па-майстэрску зробленыя муляжы. С. Лаўшук

3 этап работы

Пытанні настаўніка: У чым выявіўся наватарскі падыход А. Дударова да ўвасаблення падзей гістарычнага мінулага? На вашу думку, каго з персанажаў п'есы можна лічыць носьбітам аўтарскага ідэалу, а каго — не? дапамогуць вучням прыйсці да высновы, што А. Дудараў выкарыстаў гатовы гістарычны сюжэт, поўны драматызму і вастрыні, для ілюстрацыі “ўласнай задумы”: адмаўленне варажнечы, міжусобицы і сцвярджэнне міру і згоды як умовы жыцця і росквіту дзяржавы.

Заданне на дом: параўнаць вобраз Вітаўта з п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт” з інтэпрэтацыямі гэтага вобраза ў іншых відах мастацтва (прапанаваны прыклады з іншых відаў мастацтва. Праца можа быць індывідуальная або ў парах/групях). Пры падрыхтоўцы вучні могуць карыстацца гэтымі парадамі:

Параўнанне тэксту п'есы са спектаклем.

Як вы лічыце, ці супадае трактоўка вобраза Вітаўта рэжысёрам і акцёрам з пазіцыяй аўтара

п'есы?

Ці супадаюць акцэнтны, расстаўленыя А. Дударавым, з трактоўкай рэжысёра?

Ці знешнасць Вітаўта ў спектаклі перадае твая яго рысы, што падкрэсліваюцца А. Дударавым?

На колькі музыка, дэкарацыі дапамагаюць перадаць / стварыць атмасферу твора?

Ці супала ваша ўяўленне пра героя твора з тым, што вы пабачылі ў спектаклі?

Звярніце ўвагу на ігру акцёраў: інтанацыі, лагічныя націскі, міміку, жэсты, рухі...

Алгарытм работы з партрэтамі гістарычнай асобы:

- Хто з'яўляецца аўтарам карціны? Калі і дзе яна была створана? У сувязі з чым? Падумайце, ці мог мастак бачыць гістарычнага дзеяча ў рэальнасці, мець зносіны з ім.
- Уважліва разгледзьце партрэт гістарычнага дзеяча і апішыце яго знешнасць, адзенне і асяроддзе.
- Падумайце, з якой мэтай мастак напісаў партрэт гістарычнага дзеяча. Якое, на вашу думку, стаўленне мастака да намалёванага ім персанажа? Якія дэталі выявы дапамагаюць гэта зразумець?

Пры падрыхтоўцы дамашняга задання можа быць выкарыстаны прыём “**Дыялог з аўтарам мастацкага твора**”. (Гэта можа быць уяўны дыялог і з рэжысёрам спектакля, і з артыстамі, і з мастаком...). У гэтым выпадку вучням прапануецца скласці пытанні, пасля – знайсці на іх абгрунтаваныя адказы.

Для рэалізацыі прыёму можна выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі дзейнасці вучняў: 1) адзін вучань прадстаўляе аўтара твора, а ўвесь клас задае яму пытанні; 2) груповае праца, пры якой некаторыя групы выступаюць ад імя аўтара, а іншыя задаюць пытанні; 3) работа ў парах.

Трэці ўрок: Параўнанне п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт” з інтэрпрэтацыямі галоўных вобразаў у іншых відах мастацтва.

Metodiniai patarimai

Карыстаючыся парадамі, атрыманымі на папярэднім уроку, вучні параўноўваюць створаны А. Дударавым вобраз Вітаўта з гэтым жа вобразам у балете і драматычным спектаклі, пастаўленымі паводле п'есы “Вітаўт”, у творах выяўленчага мастацтва, знаходзяць у іх агульнае і адметнае. У выніку вучні павінны зразумець, што, дапаўняючы, дамалёўваючы, фантазіруючы на тэму твора, аўтары (мастакі, рэжысёры, акцёры...) імкнуліся данесці **сваю** праўду, **сваё** меркаванне і **сваё** разуменне падзей, адлюстраваных у п'есе. Важна арганізаваць работу так, каб вучань зразумеў, што шукаць неабходную інфармацыю, аналізаваць яе, параўноўваць, рабіць уласныя высновы і аргументаваць уласную пазіцыю па пытанні – гэта цікава і карысна асабіста для яго.

Užduotys / veikla

1 этап работы

На папярэднім уроку вучні атрымалі заданне на дом: параўнаць вобраз Вітаўта з п'есы А. Дударова “Князь Вітаўт” з інтэрпрэтацыямі гэтага вобраза ў іншых відах мастацтва:

- <https://www.youtube.com/watch?v=r2Ufw-Uo1ss> – спектакль тэатра імя Я. Купалы па п'есе А. Дударова “Вітаўт”.
- Мюзікл “Соф’я Гальшанская” (Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр):
<https://www.youtube.com/watch?v=XAqgU0e9ILE>
<https://www.youtube.com/watch?v=Ei1eIn2ECPc>
- Фрагменты з балета “Вітаўт” (Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета):
<https://www.youtube.com/watch?v=31DyTOAnRII>
<https://www.youtube.com/watch?v=rQ6BCOyTx8s>
<https://www.youtube.com/watch?v=WaLVL6tfMRE>
- Вітаўт у творах выяўленчага мастацтва: падабраць і змясціць на платформе <https://padlet.com/> розныя выявы Вітаўта. Параўнаць, растлумачыць, чаму рознымі аўтарамі Вітаўт па-рознаму паказваецца.

На ўроку вучні прадстаўляюць вынікі сваёй працы.

2 этап работы

Абмеркаванне вучнёўскіх выступленняў, адказы на пытанні настаўніка і аднакласнікаў.

Дамашнім заданнем можа быць напісанне рэцэнзіі на спектакль “Князь Вітаўт” або балет “Вітаўт”. Парады да напісання рэцэнзіі:

Часткі рэцэнзіі	Тэмы	Асноўныя пытанні
Уступ	Гісторыя стварэння фільма (спектакля)	Назвайце аўтараў пастаноўкі. Што вы даведаліся пра іх? На якой кінастуды зняты фільм, у якім тэатры і калі пастаўлены твор? Што натхніла аўтараў звярнуцца да гэтай экранізацыі (пастаноўкі)?
Асноўная частка	Адлюстраванне эпохі, часу і месца падзей	Ці ўдалося рэжысёру, аператару, мастаку, дэкаратару адлюстраваць час і месца падзей, якія апісаны ў п'есе або ў сцэнарыі фільма? Дайце ацэнку масавых сцэн, падачы планаў, пейзажных карцін.
	Праца артыстаў	Назвайце артыстаў, якія выконвалі галоўныя ролі. Якія ролі найбольш удалыя? Што, на вашу думку, не атрымалася? З дапамогай якіх прыёмаў раскрыты характары герояў? Ці ёсць у фільме (спектаклі) персанаж, праз які выказана аўтарская ідэя?
	Мова кіно (спектакля)	Ці захоўваюць артысты моўныя нормы? Чым адметная мова персанажаў?

	Музыка і песні	Ці ўдала перадаюць настрой пастаноўкі музыка, песні? Як музычнае афармленне дапамагае ўспрыманню зместу пастаноўкі?
	Роздум і ўражанні	Ці ўдалося рэжысёру перадаць агульны дух, маральную накіраванасць мастацкага твора? Што даў вам фільм (спектакль)? Ці патрэбны ён?
Заклучная частка	Роздум і ўражанні	Ці ўдалося рэжысёру перадаць агульны дух, маральную накіраванасць мастацкага твора? Што даў вам фільм (спектакль)? Ці патрэбны ён?

Рэфлексія

Воблака “тэгаў”. Выберыце 4 сказы і прадоўжыце іх:

- Сёння я даведаўся...
- Было цікава...
- Хацелася б больш даведацца...
- Было складана...
- Я зразумеў, што...
- Я навучыўся...
- Я змог...
- Было цікава даведацца, што...
- Мяне здзівіла...
- Мне захацелася...
- Я змагу гэта скарыстаць (прымяніць)...

Šaltiniai / nuorodos

Беларуская літаратура ў 11 класе. Вучэбна-метадычны дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання Пад рэдакцыяй З. П. Мельнікавай, Г. М. Ішчанка. – Мінск, 2011. – С. 115-124.

Васючэнка, П. Сучасная беларуская драматургія / П. Васючэнка. – Мінск, 2000.

Васючэнка, П. Ад Буслая да Вітаўта // Полымя. – 1995. – № 5. – С. 246-268.

Верціхоўская М. Урокі літаратуры ў старшых класах. Вучэбна-метадычны дапаможнік. Мінск Адукацыя і выхаванне. 2011. С. 184-210.

Завадская, І. “Як цяжка князем быць – і верыць Богу”: пра спектакль “Князь Вітаўт”// Роднае слова. – 2001. – № 8. – С. 98-99.

Ляшук В. Вывучэнне творчасці Аляксея Дударова ў выпускным класе // Роднае слова. – 2011. - № 5. – С. 73-77.

Ратабыльская Т. А. “Спыніся, імгненне...”: старонкі тэатр. жыцця Беларусі 1990-х гг. / Т.А.

Ратабыльская. – Мінск, 2000.

II skyrius: Veiklų planavimo ir kompetencijų ugdymo pavyzdžiai

Pasiekimų sritis: Literatūros ir kultūros pažinimas. Tema: pamokų ciklas: „V. Dunino-Marcinkevičiaus komedijos „Pinsko bajorai“ kritinis patosas (11 kl.).

Mokymosi turinys. 32.5. Literatūros ir kultūros pažinimas. Mokomasi įvairiais aspektais nagrinėti pateiktas privalomas problemines temas pasirenkant ir gretinant grožinės literatūros kūrinius ir kitus įvairius kultūros tekstus.

Pamokų ciklo uždaviniai. Analizuodami kūrinį „Pinsko bajorija“ mokiniai dirbdami individualiai, poromis ir grupėse išsiaiškina kūrinio temą, idėją, žanro ypatumus, autoriaus intenciją, vaidinamų personažų bruožus. Remdamiesi sukaupta medžiaga ir teiginiais parašys rašinį.

Pasiekimai

A1.2. Samprotauja apie tekste keliamų problemų, sprendimo būdų ir išvadų pagrįstumą. Vertina teksto turinį, faktų ir/ar nuomonės daroma įtaką.

B2.1. Aptaria teksto stilių ir kitus kalbinės raiškos elementus, jų funkcijas. Atpažįsta ir aptaria įvairių tekstų žanrų ypatumus; nagrinėja konkrečių pranešimų funkcijas pagal nurodytus kriterijus. Paaiškina, kaip kalbinės raiškos priemonės veikia kito žmogaus ir visuomenės nuomonės ir vertybines nuostatas. Sieja, palygina, apibendrina ir kritiškai vertina skirtingos raiškos informacijos fragmentus.

B2.3. Įvardija ir nagrinėja teksto problemą ir jos sprendimo būdus, analizuoja argumentų tinkamumą. Skiria faktus, nuomonę, refleksiją. Aptaria įvairius ryšius tarp teksto dalių. Daro teksto visumą apibendrinančias išvagas. Interpretuodamas taiko įvairias mąstymo operacijas. Vertina tekstą pagal nurodytus vertinimo kriterijus.

C1.2. Logiškai ir nuosekliai plėtoja probleminę teksto temą ir mintį, naudodamasis sukauptomis žiniomis ir patirtimi. Tinkamai ir pagrįstai įterpia citatas ir kitų autorių mintis į savo kuriamą tekstą. Iš esmės motyvuotai išskiria pastraipas, laikosi teksto logiškos struktūros. Daugeliu atvejų pastraipoje laikosi minčių dėstymo logikos, iš esmės paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų.

E2.2. Skiria ir apibūdina literatūros rūšis ir joms būdingus žanrus, aptaria jų meninės raiškos ir stiliaus ypatumus. Įžvelgia ir aptaria literatūros kūrinio intertekstualumą. Lygina literatūros kūrinius su kitais literatūros kūriniais ir su kitais kultūros tekstais.

Užduotys, kurias reikės atlikti, siekiant numatytų mokymosi rezultatų

Susipažinti su vid. XIX amž. politinio proceso bruožais /ypatumais.

Susipažinti su kūrinio žanro ir kompozicijos ypatumais.

Apibūdinti kūrinio veikėjų savybias.

Remdamiesi sukaupta medžiaga ir teiginiais parašyti rašinį.

Kompetencijos (jų elementai), reikalingos mokymosi pasiekimams įgyvendinti

Komunikavimo kompetencija

Pritaiko komunikavimo priemones ir formas įvairioms situacijoms, kurias sieja su asmeninio gyvenimo bei mokymo(si) sritimis, kontaktiniu būdu ir virtualioje erdvėje.

Kultūrinė kompetencija

Mokiniai nagrinėdami literatūros ir kitų menų kūrinius, medijų tekstus, kitus kultūros reiškinius, susipažindami su kūrėjais, atsižvelgia į platesnį istorinį, kultūrinį ir sociokultūrinį kontekstą, aptaria literatūros ir kitos meninės kūrybos vertę, suvokia kultūros daugialypiškumą.

Pažinimo kompetencija

Nagrinėdami kalbinius ir kultūrinius reiškinius, literatūros kūrinius mokiniai remiasi pagrindinėmis kalbotyros ir literatūrologijos sąvokomis, logiškai samprotauja ir argumentuoja, sistemina žinias, sieja skirtingos raiškos informaciją.

Kūrybiškumo kompetencija

Kurdami tekstą, mokiniai ieško informacijos, vertina ją, kelia klausimus, pasirenka raiškos ir pateikimo formą, numato teksto kūrimo strategijas.

Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija

Skaitydami ir analizuodami įvairaus pobūdžio tekstus mokiniai suvokia, kaip mintys ir emocijos veikia sprendimų priėmimą ir elgesį, kaip asmeninės savybės daro įtaką pasirinkimams ir sėkmei. Įvardija ir nagrinėja bendražmogiškas vertybes, kuria individualią vertybių sistemą.

Technologijos, įrankiai, šaltiniai: kompiuteriai, projektorius, prieiga prie interneto, kūriniai:

https://knihi.com/Eliza_Azeska/Cham.html, https://knihi.com/Eliza_Azeska/Niziny.html, videofailai:

https://www.youtube.com/watch?v=L_Ac1NrLMIY, <https://www.youtube.com/watch?v=hAvMaDs0mMU>

Pasiekimai (iš pasiekimų raidos) ir perkeliameji gebėjimai (iš kitų dalykų)	Pamokos uždavinys	Ugdymo proceso / veiklų organizavimas įrankiai, mokomoji medžiaga	Tikėtini rezultatai	Vertinimas, refleksija
1. Veiklos pavadinimas: Камедья В. Дуніна–Марцінкевіча “Пінская шляхта” – твор паслярэформеннага перыяду				
A1.2. Samprotauja apie tekste keliamas problemas ir sprendimo būdus, interpretuoja ir apibendrina. Išskiria iš teksto prielaidas, tinkamai įvertina argumentų ir išvadų pagrįstumą. Skiria faktus, nuomonę, refleksiją. A3.1. Atsižvelgdamas į komunikavimo situaciją pristato žodžiu parengtą trinarės struktūros rišlų tekstą. Logiškai ir nuosekliai plėtoja temą ir mintį, naudojami sukaupomomis žiniomis ir patirtimi. Teiginius iliustruoja pavyzdžiais, tinkamai ir pagrįstai įterpia citatas, kitų autorių mintis. Vartoja retorines ir neverbalines raiškos priemones. Atsižvelgia į daromą poveikį klausytojui, prisitaiko prie kintančios komunikavimo situacijos. Derina tekstą su iliustracine medžiaga, pasitelkdamas technologijas ir internetinius išteklius. B3.1. Pasirinktuose šaltiniuose randa, atrenka ir vertina informaciją.	Раскрыць адносіны В. Дуніна–Марцінкевіча да гістарычных падзей 1863 года; высветліць прычыны, якія абумовілі высяванне задумы напісаць “Пінскую шляхту”; вызначыць жанр п’есы, тэмы, узнятыя ў творы.	1. Актualізацыя ведаў: запаўненне першых дзвюх калонак табліцы “Ведаю – Хачу ведаць – Даведаўся” (гл. Дадатак 1). 2. Гістарычны каментарый (падрыхтаваны вучнем) пра сутнасць шляхецтва, палітычную вагу і ролю шляхты ў гісторыі Беларусі (ВКЛ). 3. Паведамленні вучняў (да ўрока вучні праводзяць даследчыя работы, у якіх раскрываюць асаблівасці палітычнага працэсу сяр. XIX ст., вобраз шляхты ў літаратуры другой паловы XIX ст. (на прыкладзе твораў Э. Ажэшкі “Хам” або “Нізіны”), гісторыю стварэння “Пінскай шляхты”). 4. Інсцэніроўка эпізоду “Суд над В. Дуніным–Марцінкевічам” або “Інтэрв’ю з драматургам”.	Будуць ведаць, што паўплывала на фарміраванне светапогляду пісьменніка ў паслярэформенны перыяд, назаўць асноўныя праблемы п’есы “Пінская шляхта”, прааналізуць умовы, якія паўплывалі на пераасэнсаванне В. Дуніным–Марцінкевічам адносінаў да рэчаіснасці і тагачаснага грамадства.	Фарміруючае ацэньванне Актыўнасць на ўроку Самаацэнка (запаўненне трэцяй калонкі табліцы “Ведаю – Хачу ведаць – Даведаўся”) Воблака “тэгаў”

<p>reikalingą konkrečiai problemai spręsti. Palygina, sistemina ir apibendrina informaciją iš kelių skirtingų šaltinių. E1.1. Skaito ir aptaria kūrinių remdamasis literatūros raidos žiniomis. Įžvelgia bruožus, būdingus epochai, kurioje kūrinys atsirado (problematiką, stilių, kalbą ir tradicijas). Paaiškina ir aptaria žymiausių rašytojų kūrybos vertę istorijos ir platesniame kultūros kontekste.</p>				
<p>2. Veiklos pavadinimas: Жанравыя асаблівасці п’есы В. Дуніна-Марцінкевіча “Пінская шляхта”, кампазіцыя твора.</p>				
<p>B2.1. Aptaria teksto stilių ir kitus kalbinės raiškos elementus, jų funkcijas ir galimas alternatyvas. Atpažįsta ir aptaria įvairių tekstų žanrų ypatumus; nagrinėja konkrečių pranešimų funkcijas. Paaiškina, kaip kalbinės raiškos priemonės veikia kito žmogaus ir visuomenės nuomones ir vertybines nuostatas. Sieja, palygina, apibendrina ir kritiškai vertina skirtingos raiškos informacijos fragmentus. B2.3. Įvardija ir nagrinėja teksto problemą ir jos sprendimo būdus, analizuoja argumentų tinkamumą. Skiria faktus, nuomonę, refleksiją. Aptaria įvairius ryšius tarp teksto dalių. Daro teksto visumą apibendrinančias įžvalgas. Interpretuodamas taiko įvairias mąstymo operacijas. Vertindamas tekstą taiko įvairius vertinimo kriterijus. E2.2. Skiria ir apibūdina literatūros rūšis ir joms būdingus žanrus, aptaria jų meninės raiškos ir stiliaus ypatumus. Įžvelgia ir aptaria literatūros kūrinio intertekstualumą. Lygina skirtingais aspektais literatūros kūrinius su kitais literatūros kūriniais ir su kitais kultūros tekstais.</p>	<p>Працуючы індывідуальна і ў парах, абапіраючыся на змест твора, растлумачыць жанравыя асаблівасці п’есы В. Дуніна-Марцінкевіча <i>Пінская шляхта</i>, назваць і праілюстраваць прыкладамі 1-5 элементаў яе кампазіцыі.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Запаўненне першых дзвюх калонак ў табліцы <i>Ведаю – Хачу ведаць – Даведаўся</i>. 2. Вызначэнне жанру п’есы (праца ў групах. Прапаноўваецца метаадрадка: члены групы спачатку працуюць індывідуальна, а пасля абмеркавання прадстаўляюць агульны варыянт адказу). 3. Вызначэнне элементаў кампазіцыі п’есы “Пінская шляхта” (працуючы ў парах, вучні запаўняюць табліцу Рабочая картка 1 прыкладамі з твора). 4. Дыягнастычнае заданне (Рабочая картка 2). 	<p>Назавуць асаблівасці жанра фарс-вадзэвіль, вызначаць канфлікт твора, элементы кампазіцыі.</p>	<p>Фарміруючае ацэньванне</p> <p>Актыўнасць на ўроку</p> <p>Самаацэнка (запаўненне трэцяй калонкі табліцы “Ведаю – Хачу ведаць – Даведаўся”)</p> <p>Выкананне заданняў з рабочых карткаў 1 і 2.</p>
<p>3. Veiklos pavadinimas: Крытычны пафас камедыі В. Дуніна-Марцінкевіча “Пінская шляхта”.</p>				
<p>A2.1. Dalyvauja įvairaus pobūdžio pokalbiuose, diskusijose ir debatuose, remdamasis įvairių sričių</p>	<p>Працуючы індывідуальна і ў групах, абапіраючыся на змест твора, вызначаць</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Складанне дыяманты 1. (Гл. Дадатак 2). 2. Аналіз слайда са сродкамі стварэння 	<p>Вызначаць асноўныя канфлікты п’есы, ахарактарызуюць яе персанажаў.</p>	<p>Фарміруючае ацэньванне</p>

<p>žiniomis, tinkamai pasirinkdamas kalbinę raišką. Diskutuoja, polemizuoja, samprotuoja apie įvykius, reiškinius ir tekstus pagrįsdamas savo nuomonę.</p> <p>B2.2. Randa ir paaiškina netiesiogiai pateiktą tekste informaciją, išreikštus požiūrius, aptaria teksto autoriaus intencijas.</p> <p>B2.3. Daro teksto visumą apibendrinančias išvagas. Interpretuodamas taiko įvairias mąstymo operacijas.</p> <p>E2.1. Analizuoja, interpretuoja, lygina ir vertina lyrikos, eposo (epikos) ir dramos kūrinį, remdamasis literatūros teorija, įvairių kontekstų išmanymu ir savo (kaip skaitytojo ir kultūros vartotojo) patirtimi. Paaiškina, kaip interpretacija priklauso nuo pasirinkto analizės aspekto, skaitytojo literatūrinės ir gyvenimo patirties.</p> <p>Analizuoja ir vertina grožinio kūrinio kalbinę raišką ir paaiškina jos funkciją kūrinyje. Atpažįsta ir aptaria grožiniuose kūrinuose įvairius kalbinės stilizacijos tipus.</p> <p>E2.2. Skiria ir apibūdina literatūros rūšis ir joms būdingus žanrus, aptaria jų meninės raiškos ir stiliaus ypatumus. Įžvelgia ir aptaria literatūros kūrinio intertekstualumą. Lygina skirtingais aspektais literatūros kūrinius su kitais literatūros kūriniais ir su kitais kultūros tektais.</p> <p>E4.1. Taiko žinių kaupimo iš įvairių šaltinių ir jų sisteminimo strategijas. Atlieka tiriamuosius darbus: kelia probleminius klausimus, analizuoja literatūros kūrinius, kitus kultūros tekstus ir kultūros reiškinius, apibendrina ir daro išvadas.</p>	<p>1-3 konflikty p'esy, aŭтарскія адносіны да персанажаў.</p>	<p>вобраза-персанажа. Вызначэнне сродкаў, якія ўваходзяць у арсенал драматурга.</p> <ol style="list-style-type: none"> Аналіз схемы характарыстыкі персанажа драматычнага твора. (Гл. Дадатак 3). Праца ў групах: карыстаючыся схемай характарыстыкі персанажа, тэкстам твора, кожная група складае характарыстыку пэўнага вобраза п'есы. Прадстаўленне вынікаў працы. Узаемаацэнка працы груп (Гл. Дадатак 4). Складанне дзіяманты 2. Параўнанне 1-й і 2-й дзіяманты. Самаправерка (Дадатак 6). 	<p>Растлумачаць, як выяўляецца аўтарская пазіцыя ў адносінах да герояў твора. Аргументавана ацэняць працу аднакласнікаў.</p>	<p>Актыўнасць на ўроку Дэманстрацыя добрага ведання зместу твора Узаемаацэнка працы групамі / Самаацэнка працы ў групе (Гл. Дадатак 5). Самаправерка (Дадатак 6).</p>
---	---	--	--	---

4. Veiklos pavadinimas: Творчая праца (1 тэма па выбару):

<p>C1.2. Logiškai ir nuosekliai plėtoja teksto temą ir mintį, naudojasi sukauptomis žiniomis ir patirtimi. Tinkamai ir pagrįstai įterpia citatas ir kitų autorių mintis į savo kuriamą tekstą.</p>	<p>Карыстаючыся матэрыяламі папярэдніх урокаў, самастойна знойдзеным дадатковым матэрыялам, зместам п'есы, напісаць Сачыненне/рэцэнзію.</p>	<p>Індывідуальная работа: сачыненне на адну з прапанаваных тэм: - сачыненне-разважанне “Чым мяне зацікавіла камедыя В. Дуніна-Марцінкевіча “Пінская</p>	<p>Напішуць сачыненне.</p>	<p>Ацэньванне паводле крытэрыяў ацэнкі сачынення.</p>
--	---	---	----------------------------	---

<p>Nuosekliai ir motyvuotai išskiria pastraipas. Laikosi teksto loginės struktūros, pastraipoje laikosi minčių dėstymo logikos, paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų.</p> <p>C1.3. Siekdamas vienareikšmiškumo, preciziškumo, vaizdingumo ir teksto estetikos tinkamai vartoja abstrakčią ir specifinę leksiką, gramatines konstrukcijas, vaizdingus žodžius ir frazes, citatas, meninės kalbos priemones.</p> <p>C2.2. Taiko gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles. Tinkamai vartoja bendrinės kalbos leksiką. Paiso stiliaus reikalavimų.</p> <p>C3.1. Tikslingai parenka ir taiko sakytinio ir rašytinio teksto kūrimo ir tobulinimo strategijas. Naudojasi įvairiais tinkamais šaltiniais temos plėtojimui, problemos sprendimo būdo pasirinkimui ir teiginių argumentavimui.</p> <p>Redaguodamas tekstus taiko sukaupias kalbos žinias, naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais. Saugodamas autorių teises nurodo perteikiamos informacijos ir vaizdinės medžiagos šaltinį.</p>		<p>шляхта?”</p> <ul style="list-style-type: none"> - “Крытыка шляхты ў творах Э. Ажэшкі “Хам” / (https://knihi.com/Eliza_Az_eska/Cham.html)”Нізіны” (https://knihi.com/Eliza_Az_eska/Niziny.html) і п’есе В. Дуніна-Марцінкевіча”, - рэцэнзія на спектакль/спектаклі (https://www.youtube.com/watch?v=L_Ac1NrLMIY https://www.youtube.com/watch?v=hAvMaDs0mMU) 		
--	--	--	--	--

Рабочая картка 1

Элементы кампазіцыі	Азначэнне	Эпізод тэксту
Экспацыцыя		
Завязка дзеяння/Завязка дзейства		
Развіццё дзеяння		

Кульмінацыя		
Развязка		

Рабочая картка 2 Дыягнастычнае заданне

У кожнага на парце тэкст (па тэме ўрока) з прапушчанымі словамі, словамі для даведак і колькасцю балаў за кожнае слова. Трэба ўставіць прапушчаныя словы. На слайдзе - адказ (правільны варыянт). Пасля самаправеркі вучні адказваюць на пытанні: У каго як атрымалася? Чаго не хапіла для правільнага адказу?

ТЭКСТ (за кожнае правільна ўстаўленае слова 1 бал)

В. Дунін-Марцінкевіч вызначыў жанр "Пінскай шляхты" як ".....". Адзнакай фарсу ў камедыі з'яўляецца вобраз....., у якім пісьменнік сабраў і ў камічнай форме паказаў усё самае характэрнае для.....: свавольства, хабарніцтва, грубасць, п'янства. Характар вадэвіля яскрава вылучаецца ў тых сцэнах, дзе паказваеццаГрышкі і Марысі, смешнаеда Марысі 60-гадовага кавалера Куторгі. У гэтых сцэнах пераважае....., хоць нярэдка адчуваецца і вострая, калі пісьменнік паказвае пустую....., абмежаванасць ваколічнай шляхты. У адпаведнасці з асаблівасцямі вадэвільнагагероі спяваюць куплеты: Марыся пра сваё нешчаслівае каханне, якому..... бацькі, Куторга — пра свае пачуцці да Марысі.

Матэрыял для даведак: фарс-вадэвіль у адной дзеі, заляцанне, іронія, завострана-гіпербалічнай, каханне, жанру, Кручкова, фанабэрлінасць, перашкаджаюць, царскага чыноўніцтва, гумар.

Дадатак 1

Ведаю – Хачу ведаць – Даведаўся		
Ведаю	Хачу ведаць	Даведаўся

Дадатак 2 Складанне дыяманты

1. Тэма (назоўнік)
2. Два азначэнні (прыметнікі)
3. Дзеянне (тры дзеясловы)
4. Асацыяцыі (4 назоўнікі)

Дадатак 3 Схema характарыстыкі персанажаў п'есы:

Дадатак 4 Узаемааэнка працы ў групах

№ групы	Раскрыццё тэмы 1-2 балы	Аргументацыя 1-2 балы	Правільнасць маўлення 1-2 балы	Адказы на пытанні 1-2 балы

Дадатак 5 Самааэнка працы ў групе (запісаць па 1 сказу, вылучаючы галоўнае)

Назва групы	
Імя, прозвішча вучня	
Як далучыўся да працы групы?	
Што вывучыў, працуючы ў групе?	

Што другі раз рабіў бы інакш?

Дадатак 6 **Пытанні для самаправеркі** (за кожны правільны адказ 1 бал):

- *Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч нарадзіўся 23 студзеня 1808 года:*

- у фальварку Люцынка Мінскага павета
- у фальварку Панюшкавічы Бабруйскага павета
- у вёсцы Мастаўляны Гродзенскага павета

- *“Пінская шляхта” была напісана ў:*

- 1839 г.
- 1842 г.
- 1866 г.

- *У жанравых адносінах “Пінская шляхта” – гэта:*

- пастараль
- фарс-вадэвіль
- інтэрмедыя

- *На старонках “Пінскай шляхты” няма дзейнай асобы:*

- Караля Лятальскага
- Кручкова
- Цюхай-Ліпскага

- *Кручкоў у творы:*

- нахабны вымагальнік, закарanelы хабарнік, грубы чалавек, тыповы прадстаўнік царскай бюракратыі

- клапатлівы, шчыры, спагадлівы, справядлівы
- рашучы ў пакаранні зла і абароне законнасці; сумленны

- *Прыехаўшы на разгляд справы, Кручкоў цікавіцца ў асноўным тым:*

- хто вінаваты
- на чым баку праўда
- як “навесці” больш страху на пінскую ваколічную шляхту

- *Харытон Куторга ў творы:*

- стары кавалер, “хітры ліс”, мова якога надзвычай багатая на трапныя народныя залацінкі; нахлебнік, разносчык навін
- абаронца сялян, сумленны, добра ведае тагачасныя законы, вельмі працавіты
- крытычна глядзіць на грамадскія з’явы, на самога сябе

- *Шляхта ў творы:*

Nr	Pavadinimas	Anotacija	Tiksli nuoroda
1.	Нацыянальны адукацыйны	Skaitmeniniai vadovėliai. Ūra galimybė atsisiųsti.	http://e-padruchnik.adu.by/

	партал		
2.	Единый информационно-образовательный ресурс	Švietimo portalas baltarusių kalba (video pamokos ir testai pagal temas).	https://eior.by/obrazovanie/obshche-e-srednee/index.php
3.	Беларуская палічка	Virtuali biblioteka. Programinės literatūros kūriniai. Yra audioteka, kūriniai įgarsinami dalimis, kad klausytojui būtų patogiau išklaudyti.	https://knihi.com/
4.	Родные вобразы	Virtuali biblioteka su aiškinamojo žodyno funkcija.	http://rv-blr.com/about
5.	Nastaunik.info	Portale pateikiama metodinė medžiaga įvairiomis temomis baltarusių kalba. Pamokų planai nuo pradinio iki vidurinio ugdymo.	http://www.nastaunik.info/
6.	Віртуальны кабінет беларускай мовы і літаратуры	Portale pateikiami pamokų planai, metodinės rekomendacijos baltarusių kalbos mokytojams.	http://belkabinet.ucoz.ru/
7.	Portalas "Добры настаўнік"	Portale pateikiami pamokų planai, metodinė medžiaga. Taip pat pateikiama įvairi medžiaga, padedanti moksleiviams.	http://dobri-nastavnik.ru/
8.	MediaToolkit	Medijų ir informacinio raštingumo tobulinimui pratimai.	http://www.nastaunik.info/mediatoolkit/about
9.	Инновационный образовательный интернет-ресурс <i>ЯКласс</i>	Kompiuteriuose ir mobiliuosiuose įrenginiuose veikiantis pažangos įsivertinimo įrankis.	https://www.yaklass.by/
10.	Skaitmeninė mokymo priemonė tautinių mažumų gimtosioms kalboms	SMP tautinių mažumų gimtųjų kalbų mokymuisi veiksmingam Pagrindinio ugdymo 9-10 klasių ir Vidurinio ugdymo bendrųjų ugdymo programų įgyvendinimui, kuriose akcentuojamas gebėjimų suvokti ir kurti tekstą poreikis įvairiose srityse. SMP yra nagrinėjami ne tik grožiniai, bet ir publicistiniai tekstai, eseistikos fragmentai. Sukurtoje SMP daug dėmesio skiriama įvairiems tekstams, su kuriais mokiniai susiduria kasdien, skirtingų tekstų tikslams, poveikiui, manipuliacijai kalba suprasti.	https://smp2014tm.ugdome.lt/ (https://smp2014tm.ugdome.lt/11-12.aspx?CC=be-BY)
	Skarnik.by	Interaktyvus žodynas.	https://www.skarnik.by/

- з надзеяй глядзіць у будучыню, набожная
- ганарлівая, амбіцыйная, у сваёй масе малакультурная, нават непісьменная, з яе можна вярнуць віць
- мае сацыяльна важнае становішча

- *Аўтар у творы дасціпна высмеяў такія тыповыя рысы засцяпковай шляхты, як:*
 - фанабэрлінасць, кансерватызм, хцівасць
 - пагардлівыя адносіны да сялян
 - двудушнасць, хабарніцтва
- *Тыповыя негатыўныя рысы шляхты раскрываюцца праз:*
 - спрэчку шляхціцаў
 - адносіны да сваіх дзяцей
 - паводзіны шляхціцаў у перыяд адначасовага следства і суда

Literatūros sąrašas

- Навуменка І.Я. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. – Мн., 1992.
- Навуменка І.Я. Гісторыя беларускай літаратуры: XIX - пачатак XX ст. / 2-е выд. – Мінск, 1998.
- Янушкевіч Я. Ён першы сеяў зярняты...// Дунін-Марцінкевіч В. Творы. – Мн., 1994. – С. 3-16.
- Беларуская літаратура ў 9 класе: вучэбн.-метадыч. дапаможнік / Т. І. Шамякіна, В.У. Праскаловіч - Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2012. – 208 с.
- Кантрольна-вымяральныя матэрыялы. Беларуская літаратура 5-9 класы: дапаможнік для настаўнікаў / І. М. Гоўзіч [і інш.]. - Мінск: АБЕРСЭВ, 2012. – 159 с.
- Методыка выкладання беларускай літаратуры: вучэбн. Дапаможнік / Л. В. Асташонак [і інш.]. - Мінск: Асар, 2002. – 146 с.

III skyrius: Literatūros ir šaltinių sąrašas

Trumpa anotacija ir literatūros bei turinio šaltinių sąrašų, reikalingų įgyvendinant metodines rekomendacijas, nuorodos.

N R	Literatūra, šaltiniai	Trumpa anotacija
1.	М.В. Жукович Сучасныя педагогічныя тэхналогіі на ўроках беларускай мовы і літаратуры. https://content.schools.by/svisloch/library/	Autorius dalijasi savo jau išbandytais inovatyviomis idėjomis, kaip praturtinti ugdymo procesą naujais IT įrankiais.
2.	Верціхоўская М. Урокі літаратуры ў старшых класах. Вучэбна-метадычны дапаможнік. — Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2010. — 281 с. https://www.studmed.ru/verc-ho-skaya-maryya-urok-l-taratury-starshyh-klasah_924eb9cfca9.html	Pateikiami baltarusių literatūros pamokų planai, metodinės rekomendacijos baltarusių kalbos mokytojams. Autorė dalijasi puikiais metodais, išradinga vieikla.
3.	Грынько М.У., Гоўзіч І.М. Беларуская літаратура. Зборнік творчых заданняў для тэматычнага кантролю. 10-11 класы. https://www.studmed.ru/grynko-m-u-go-z-ch-i-m-belaruskaya-l-taratura-zborn-k-tvorchyh-zadannya-dlya-tematychnaga-kantroyu-10-11-klasy_727a18ac7d9.html	Siūlomos kūrybinės užduotys gali būti panaudotos baltarusių kalbos ir literatūros pamokose įvairioms mokinių žinių ir gebėjimų kokybės kontrolei bei vertinimui.

4.	Žurnalas “Беларуская мова і літаратура” https://aiv.by/belaruskaja-mova-litaratura	Mokslinis-metodinis leidinys, kuriame publikuojami straipsniai gvildenantys švietimo problemas ir baltarusių kalbos mokymo metodikos klausimus, pamokų planai, metodinė medžiaga.
5.	Žurnalas “Роднае слова” https://rod-slova.by/chasopis/elektronnyja-materyjaly/ryhtuemsja-da-roka/	Metodinis leidinys baltarusių kalbos ir literatūros mokytojams, publikuojantis straipsnius susijusių su baltarusių ir pasaulio kultūra.

V skyrius: Užduočių ar mokinių darbų, iliustruojančių pasiekimų lygius, pavyzdžiai. Rašymo pasiekimus iliustruojantys pavyzdžiai

Teksto kūrimas tai yra viena praktinių dalyko veiklos sričių, grindžiama dalyko žiniomis ir gebėjimais, problemų formulavimo ir sprendimo įgūdžiais, kuri leidžia mokiniams išreikšti save, savo būdą suvokti pasaulį, kuriame gyvena. Čia persipina dauguma gimtosios kalbos ir literatūros dalyku ugdomų kompetencijų: pažinimo, kultūrinė, kūrybiškumo, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, pilietiškumo, skaitmeninė kompetencijos. Teksto kūrimo, analizės ir vertinimo gebėjimai ugdo mokinių kritinį, kūrybinį ir vertybinį (etinį) mąstymą. Kurdami tekstą, mokiniai ieško informacijos, vertina ją, kelia klausimus, pasirenka raiškos ir pateikimo formą, numato teksto kūrimo strategijas. Įvardija ir nagrinėja bendražmogiškas vertybes, kuria individualią vertybių sistemą. Gretindami įvairių tautų literatūrą mokiniai analizuoja stereotipų ir išankstinių nusistatymų kilmę ir neigiamą poveikį, ugdo pagarbą asmenims iš skirtingų socialinių ir kultūrinių grupių. Todėl mokykloje reikėtų nuosekliai pratinti rašyti, samprotauti, tinkamai ir etiškai argumentuoti. Baltarusių kalbos mokytojo užduotis – organizuoti ugdymo aplinką taip, kad būtų parinkti ugdymo metodai ir būdai, padedantys kiekvienam vaikui panaudoti savo potencialą.

Šiose metodinėse rekomendacijose pateikti 11 (III g) klasės samprotavimo rašinio vertinimo pavyzdžiai gali būti panaudoti kaip mokomoji/didaktinė medžiaga tiek mokiniams tiek mokytojams. Mokytojas galėtų su mokiniais prisiminti, kokie reikalavimai keliami rašomajam darbui bei supažindinti su vertinimo kriterijais. Rašinių tekstus būtų galima duoti recenzuoti ir įvertinti pagal pasirinktus kriterijus mokiniams. Išanalizuojamas ir palyginamas kūrybinių darbų tekstų **turinys** (ar teksto turinys atitinka užduoties reikalavimus, ar yra pasakojama, aprašoma, samprotaujama), **sandara** (ar tinkama teksto struktūra, pakankamai išplėtotos įžanga pabaiga, dėstymo pastraipa, ar sklandžiai siejamos pastraipos ir tt.). Tokio tipo pratimai padeda suprasti tekstų kūrimo ir redagavimo principus, kaip sėkmingai taikyti savo žinias praktinėje veikloje. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad sukurtą tekstą būtina redaguoti **kalbos taisyklingumo** ir **kalbinės raiškos** priemonių tinkamumo, formalaus ir semantinio rišlumo atžvilgiu, būtina sukurtą tekstą suprantamai, taisyklingai ir estetiškai pateikti adresatui. Tikrinant darbus, kiekvieną pasiekimą reikia vertinti atskirai, prilyginant konkrečiam lygiui. Tai yra svarbu, kad būtų pastebėta, kur mokiniui sekasi geriausiai ir kokį pasiekimą reikia tobulinti.

Pateikti vienuoliktos klasės mokinių samprotavimo rašiniai ta pačia tema (*Тэма пошукаў шчасця, праўды, лепшай долі ў п'есе Я. Купалы “Раскіданае гняздо”*), bet skirtingų pasiekimų lygių. Darbai rašyti

kompiuteriu (naujose bendrosiose programose yra aprašyta, kaip vertinti darbus, rašomus ranka ir mobiliųjų įrenginių klaviatūra; kaip turi atrodyti pateiktas tekstas).

Pavyzdys 1 - aukštesnių kompetencijų lygio rašomieji darbai.

Pavyzdys 2 - pagrindinio kompetencijų lygio rašomasis darbas.

Pavyzdys 3 - patenkinamo kompetencijų lygio rašomasis darbas.

Pavyzdys 4 - slenkstinio kompetencijų lygio rašomasis darbas.

AUKŠTESNYSIS

П'еса Я. Купалы “Раскіданае гняздо” вызначаецца, як і ўсё ім створанае, самай галоўнай, самай запаветнай і палымянай ідэяй усяго жыцця песняра – ідэяй нацыянальнага вызвалення і адраджэння, якую ён нястомна і настойліва рэалізаваў і ў паэзіі, і ў драматургіі, і ў публіцыстыцы.

Канфлікт у п'есе раскрываецца праз сутыкненне розных думак, поглядаў на жыццё, лёс, шчасце. Усе героі п'есы прагнуць шчасця, але кожны разумее яго па-свойму і прапануе свой шлях да яго.

У цэнтры п'есы – сям'я Зяблікаў. З экспазіцыі мы даведваемся, што Лявон Зяблік амаль 5 гадоў судзіцца з панічом за зямлю, на якой жылі і працавалі яго продкі. “Чалавек з зямлёй зрастаецца, як гэта дрэва: ссячы дрэўца — засохне, адбяры ў чалавека зямлю – згіне”, – такі асноўны жыццёвы прынцып героя п'есы. Без зямлі ён не ўяўляе свайго існавання, і калі судовую справу выйграе паніч, Лявон, даведзены да адчаю, канчае жыццё самагубствам. Вобразам Лявона пісьменнік не толькі паказвае трагедыю чалавека, крах яго мары, але і даводзіць, што шлях Лявона да шчасця, праўды і волі быў памылковы.

Жонка Лявона Марыля – гэта самаахвярная сялянка-пакутніца. Пасля смерці мужа яна ў роспачы, не ведае, дзе шукаць паратунку, як накарміць і абагрэць дзяцей. Спрабуе ўгаварыць старэйшага сына Сымона пайсці на службу да паніча: “Падумай, адпусціся, выкінь гордасць з сэрца і паслухай маткі!.. Пакарыся ты ім, – яшчэ не позна!” Але Сымон адмаўляецца ад прапановы. Надзеі ж на дачку Зосю, якая хоча сваім каханнем да паніча дапамагчы родным, Марыля не бачыць. Тлумачачы сваё трагічнае становішча воляю Бога, маці шые жабрацкія торбы.

Разлад мары з суровай рэчаіснасцю вызначае і асабістую трагедыю Зоські – натуры тонкай, уражлівай, сентыментальнай. Яна марыць пра свет, дзе ўсе будуць жыць у згодзе, “будуць усе паміж сабой браткі ды сёстры родныя!” Вобраз Зоські прываблівае нас паэтычнасцю душы, улюбёнасцю у прыроду, імкненнем да шчасця, святла, прыгажосці. Але адначасова мы не прымаем ідэал шчасця Зоські, бо ён утапічны.

На маю думку, аўтарскі ідэал увасоблены ў вобразе Сымона. Гэта свабодалюбівы, непакорны, моцны духам чалавек. Ён здольны абараніць сваю чалавечую годнасць, заступіцца за іншых. “Свайго ў крыўду не папушчу, хоць бы там свет дагары нагамі перакуліўся”, – гаворыць ён. Зоська і Незнаёмы параўноўваюць яго з вольнай птушкай, магутным арлом: “Птушкаю-арлом быць бы табе і лётаць па паднябессі, як лётае вецер гэты вольны!” Вобраз Сымона пададзены ў развіцці. Спачатку ён, як і яго бацька, спадзяецца на справядлівасць суда і законаў. Упэўнены ў сваёй праваце, ён, калі дваровыя людзі заворваюць пасевы, з сякераю ў руках бароніць сваю зямлю. Як чалавек рашучы, настойлівы і ўпарты, Сымон хоча дабіцца праўды ўласнымі сіламі. На бацькавай магіле ён клянецца “жывым не сысці з гэтага месца, з гэтага разграбленага гнязда.., хай б'юць, рэжуць, катуюць”. На прапанову маці скарыцца, пайсці да паніча на службу Сымон рашуча адказвае: “Пакарыцца?.. Гэта, мамачка, значыць: прадаць, утапіць сябе, цябе, нас усіх у няволю ім

на векі вечныя – запрасіцца ў вечнае рабства, з якога выхаду ніколі не знойдзем ні мы, ні тыя, што пасля нас рабства ў спадчыну атрымаюць”. Прымірыцца з панічом для Сымона – гэта здрада, адступніцтва. Становіцца зразумелым, чаму герой так строга асуджае Зосю, якая свядома пайшла на сувязь з панічом і аддала сябе на “загубу, на глум вечны”.

Але пераканаўшыся ў марнасці намаганняў сваімі сіламі дабіцца справядлівасці, Сымон пачынае задумвацца над сэнсам бацькавых слоў, што “трэба розумам ваяваць, а не тапаром”. Пад уплывам перажытага (смерці бацькі, страты зямлі і хаты, ганьбы Зоські), а таксама слоў Незнаёмага погляды галоўнага героя драмы на шляхі вызвалення з няволі мяняюцца: “І я розумам буду ваяваць і другіх вучыць да гэтае вайны. Годзе крыўды, годзе няпраўды!” Разам з Незнаёмым ён ідзе “На вялікі сход! Па Бацькаўшчыну!” На гэтым сходзе, па словах Незнаёмага, будзе вырашацца пытанне аб тым, як выгнаць з роднай зямлі страшнага смока-упыра, як далей змагацца за шчасце, праўду, лепшую долю.

І хоць, верагодна, аўтар твора і сам не ведаў адказу на гэтае пытанне, але вобразам Сымона Я. Купала паказаў, што ўжо пачынаецца працэс абуджэння нацыянальнай свядомасці беларускіх сялян, пошук імі шляхоў да вызвалення. У драме "Раскіданае гняздо" ўвасоблена самая галоўная ідэя жыцця і творчасці Я. Купалы – ідэя нацыянальнага адраджэння.

Pasiekimas	Lygis	Lygio aprašas
C 1 Kuria rišlius tekstus laikydamasis žanro reikalavimų ir atsižvelgdamas į adresatą, tikslą ir komunikavimo situaciją.	Aukštesnysis	C.1.1. Kuria tekstą, atsižvelgdami į temą, probleminę situaciją, tikslą (...). Pasirenka tinkamą raišką, iš esmės laikosi kalbos stiliaus reikalavimų. C.1.2. Logiškai, nuosekliai ir išsamiai plėtoja teksto temą ir mintį. Tinkamai įterpia citatas ir kitų autorių mintis į savo kuriamą tekstą, paaiškina jų pagrindumą. Nuosekliai ir motyvuotai išskiria pastraipas, laikosi teksto logiškos struktūros. Laikosi minčių dėstymo logikos pastraipoje, paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų. C 1.3 Siekdamas vienareikšmiškumo, preciziškumo, vaizdingumo ir teksto estetikos beveik visada tinkamai vartoja abstrakčią ir specifinę leksiką, gramatines konstrukcijas, vaizdingus žodžius ir frazes, citatas, meninės kalbos priemones.
C 2 Tinkamai ir estetiškai pateikia (...) savo sukurtą tekstą.	Aukštesnysis	C.2.1. Rašydamas klaviatūra tinkamai formatuoja ir maketuoja tekstą. C.2.2. Taiko gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles. Tinkamai vartoja bendrinės kalbos leksiką, paiso stiliaus reikalavimų.
C 3 Taiko rašymo strategijas.	Aukštesnysis	C.3.1. Tikslingai pasirenka ir taiko (...) rašytinio teksto kūrimo ir tobulinimo strategijas. Naudojasi įvairiais tinkamais šaltiniais temos plėtojimui, (...) ir teiginių argumentavimui. Redaguodamas tekstus taiko sukauptas kalbos žinias, naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais.

PAGRINDINIS

Янка Купала ў сваёй п'есе абапіраўся на факты з жыцця сям'і дзеда Ануфрыя, у якога, таксама як і ў галоўнага героя п'есы, аднялі зямлю і хату. Аўтар намагаецца паказаць чытачам карціну цяжкага жыцця беларускага сялянства, праблемы, з якімі яму даводзілася сутыкацца, змагаючыся за сваю зямлю і родную хату.

Галоўны аб'ект п'есы – сям'я Зяблікаў. Лявон – гаспадар сям'і, 5 гадоў судзіўся з панічом за сваю зямлю і хату. Зямля Зяблікаў засталася ім ад продкаў, Лявон меркаваў, што дажыве сваё жыццё на гэтам кавалку зямлі ў роднай хаце і нашчадкі яго яшчэ не адзін век тут пражывуць. Ён не ўяўляў свайго жыцця без зямлі сваёй і, прайграўшы судовую справу, канчае жыццё самагубствам. Яго самагубства быццам пратэст супраць неспраядлівасці, пратэст чалавека, які больш не меў сіл змагацца за праўду.

Марыля – жонка Лявона, пакорлівая і цяпялівая, пасля яго смерці была ў распачы, засталася адна з дзецьмі на зямлі, з якой павінна зыйсці. Яна не ведала дзе шукаць паратунку, чым карміць дзяцей і дзе жыць. Прапаноўвае дзецям пайсці працаваць ў двор да паніча, але ад старэйшага сына атрымлівае адмову, ён лічыць, што звярнуцца да паніча – здрада, а ў каханне дачкі Зосі і паніча маці не верыць, і ратунку ў гэтым не бачыць. Марыля прыймаецца шыць торбы для жабравання, упэўненая, што ўсе беды ў іх сям'і ад Бога.

Старэйшы сын Сымон ў кожнай новай з'яве адкрываецца чытачам па-новаму. Спачатку ён, як і яго бацька, мае спадзяванне на суд. Да апошняга адстойваў сваю зямлю з сякераю ў руцэ. Ён упарты і рашучы, упэўнены ў сваіх дзеяннях. Калі сілай дабіцца справядлівасці не атрымалася, Сымон пачаў асэнсоўваць словы бацькі, што “трэба розумам ваяваць, а не тапаром”. Калі ў хату прыходзіць Незнаёмы і прапануе Сымону ісці шукаць Вялікі Сход, погляд галоўнага героя на шляхі вызвалення з няволі мяняецца, у гэтай ідэі ён бачыць надзею і пагоджваецца ісці на пошукі.

Рамантычнымі сродкамі выпісаны вобраз Зоські. Мройная, летуценная, яна жыве ў казачным свеце, ёй самой створаным, прыдуманым. Яе душа рвецца да прыгожага. Ёй даспадобы поле, кветкі, усё тое, дзе няма месца благому і няшчасцям. Яе маналогі паэтычныя, мова багатая, вобразная: "Праз быстрыя рэчкі, праз шчырыя бары, праз сухія пяскі паплыву к яму...". Зоська не змагла прабачыць панічу здрады, яна вырашае павесіцца каля палаца, тым самым выказаўшы пратэст супраць панічовай здрады, але яе ратуюць дваровыя людзі. Пасля гэтага розум яе быццам святлее, і яна вырашае разам з Сымонам ісці шукаць Вялікі Сход.

Шляхі герояў п'есы моцна адрозніваліся, адныя шукалі выйсця, іншыя змірыліся са згубай. З-за няўмення дамаўляцца і слухаць адзін аднаго дружная сям'я Зяблікаў распалася. Марыля з малодшымі дзецьмі і Данілкам бяруцца за жабрацкія торбы, а Сымон з Зоськай ідуць шукаць шчасце на Вялікім Сходзе. Такім чынам, сям'і не ўдалося захаваць сваё роднае гняздо, кожны з герояў п'есы выбраў свой шлях да шчасця.

Pasiekimas	Lygis	Lygio aprašas
C 1 Kuria rišlius tekstus laikydamosis žanro reikalavimų ir atsižvelgdamas į adresatą, tikslą ir komunikavimo situaciją.	Pagrindinis	C.1.1. Kuria tekstą, iš esmės atsižvelgdami į temą, problemą, tikslą (...). Pasirenka atitinkamą teksto žanrą ir tipą, laikosi jo pagrindinių reikalavimų. Pasirenka tinkamą raišką, iš dalies laikosi kalbos stiliaus reikalavimų. C.1.2. Logiškai ir nuosekliai plėtoja probleminę teksto temą ir mintį, naudodamasis sukauptomis žiniomis ir patirtimi. Tinkamai ir pagrįstai įterpia citatas (...) į savo kuriamą tekstą. Iš esmės motyvuotai išskiria pastraipas, laikosi teksto logiškos struktūros. Daugeliu atvejų pastraipoje laikosi minčių dėstymo logikos, iš esmės paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų. C.1.3. Siekdamas vienareikšmiškumo, preciziškumo,

		vaizdingumo ir teksto estetikos iš esmės tinkamai ir tikslingai vartoja abstrakčią ir specifinę leksiką, gramatines konstrukcijas, vaizdingus žodžius ir frazes, citatas, meninės kalbos priemones.
C 2 Tinkamai ir estetiškai pateikia ir iliustruoja savo sukurtą tekstą.	Pagrindinis	C.2.1. Rašydamas klaviatūra formatuoja ir maketuoja tekstą. Tinkamai išdėsto tekstą (...) puslapyje, (...). C.2.2. Taiko daugumą rašybos, gramatikos ir skyrybos taisyklių. Iš esmės tinkamai vartoja bendrinės kalbos leksiką, iš esmės paiso stiliaus reikalavimų.
C 3 Taiko rašymo strategijas.	Pagrindinis	C.3.1. Iš esmės tikslingai pasirenka ir taiko (...) rašytinio teksto kūrimo ir tobulinimo strategijas. Naudojasi įvairiais šaltiniais temos plėtojimui ir teiginių argumentavimui. Redaguodamas tekstus taiko sukauptas kalbos žinias, daugeliu atvejų naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais. (...)

PATENKINAMAS

Драма “Раскіданае гняздо” напісана ў 1913 г. Галоўнай яе тэмай з’яўляецца змаганне за зямлю і волю. У творы адлюстравана абуджэнне працоўных Беларусі да барацьбы за свае чалавечыя правы, за нацыянальную годнасць. Праз усю пьесу праходзіць тэма пошукаў шчасця, правды.

Сюжэт пьесы нескладаны. Селянін-бядняк Лявон Зяблік атрымаў у спадчыну ад бацькі невялікі кусок арандаванай панскай зямлі. Яшчэ дзяды і прадзеда апрацоўвалі гэтую зямлю. Але парадкі змяніліся. З-за мяжы вярнуўся малады пан і пачаў зганяць з зямлі арандатараў. Пяць гадоў судзіўся з дваром Лявон Зяблік, шукаў справядлівасці, але нічога не дабіўся, бо царскі суд абараняе інтарэсы багатых. Даведзены да распачы, Лявон Зяблік сканчвае жыццё самагубствам. Пасля смерці бацькі права на зямлю з новай сілай адстойвае яго старэйшы сын Сымон. Галоўнае ў яго характары – гэта свабодалюбства, вера ў свае сілы. У адрозненне ад бацькі, Сымон гнеўна пратэстуе супраць несправядлівасці. Ён адмаўляецца ісці служыць у маёнтак к пану, а прыслухоўваецца да слоў Незнаемага і ідзе разам с ім на “Вялікі сход! Па Бацькаўшчыну!”

Зоська – сястра Сымона – таксама імкнецца да лепшага жыцця, шукае праўду, але не можа знайсці яе, бо жыве у казачным свеце. Лёс яе складваецца трагічна: яна пакахала паніча і жадае прымірыць з ім Сымона, шчыра верыць, што сваім каханнем можа выратаваць сям’ю. Але жыццё разбівае мары Зоські. І яна разам з Сымонам ідзе на “Вялікі сход! Па Бацькаўшчыну!”

Марыля – жонка Лявона Зябліка – жанчына цяроўная, пакорная. Яна таксама хоча прымірыць Сымона з панічом, угаворвае яго ісці ў двор на службу, а сама шые жабрацкія торбачкі.

Значнае месца ў п’есе займае вобраз Старца. Гэта прадстаўнік збяднелай масы, бо сам выйшаў з такога раскіданага гнязда як і Зяблікі. Ён – чалавек адзінокі. Шчыра спачувае гаротным і абяздоленым. Старац ухваляе той шлях, на які становіцца Сымон, і асуджае тых, хто скараецца, мірыцца з несправядлівасцю.

Назва твора мае абагульненае значэнне. Гэта і раскіданая хата, і раскіданая па свеце сям’я Зяблікаў. “Раскіданае гняздо” сімвалізуе старую, разбураную Беларусь.

Pasiekimas	Lygis	Lygio aprašas
C 1 Kuria rišlius tekstus laikydamosis žanro reikalavimų	Patenkinamas	C.1.1. Kuria tekstą, iš dalies atsižvelgdami į temą, problemą, tikslą (...). Laikosi nurodyto teksto žanro

ir atsižvelgdamas į adresatą, tikslą ir komunikavimo situaciją.		pagrindinių reikalavimų. Iš esmės pasirenka tinkamą raišką. C.1.2. Iš esmės logiškai plėtoja probleminę teksto temą ir mintį, naudodamasis sukauptomis žiniomis ir patirtimi. Iš esmės tinkamai įterpia citatas (...) į savo kuriamą tekstą. Iš esmės motyvuotai išskiria pastraipas, laikosi teksto logiškos struktūros. Pastraipoje iš dalies laikosi minčių dėstymo logikos, iš dalies paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų. C.1.3. Siekdamas aiškumo, vaizdingumo ir teksto estetikos iš dalies tinkamai vartoja abstrakčią ar specifinę leksiką, gramatines konstrukcijas, vaizdingus žodžius ir frazes, citatas, kai kurias meninės kalbos priemones.
C 2 Tinkamai ir estetiškai pateikia ir iliustruoja savo sukurtą tekstą.	Patenkinamas	C.2.1. Rašydamas klaviatūra iš esmės formatuoja ir maketuoja tekstą. (...) C.2.2. Taiko pagrindines gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles. Dažniausiai tinkamai vartoja dažniau vartojamą tipinę bendrinės kalbos leksiką, iš dalies paiso stiliaus reikalavimų.
C 3 Taiko rašymo strategijas.	Patenkinamas	C.3.1. Iš dalies tikslingai parenka ir taiko (...) rašytinio teksto kūrimo ir tobulinimo strategijas. Naudojasi iš esmės tinkamais šaltiniais temos plėtojimui ir teiginių argumentavimui. Redaguodamas tekstus dažniausiai taiko sukauptas kalbos žinias, iš dalies naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais. (...)

SLENKSTINIS

У п’есе “Раскіданае гняздо” Янка купала паказвае цяжкі лёс сям’і Зяблікаў. П’еса была напісана ў 1913 годзе. У гэты час Беларусь перажывала цяжкі час, бо была рэвалюцыя. Можам бачыць, што аўтар гэтай п’есай хоча паказаць беларускі народ, які быў падобны на раскіданае гняздо.

Янка Купала ў п’есе паказвае праблему шчасця. У п’есе людзі няшчасныя, а аўтар паказвае іх праблемы і цяжкае жыццё. Лявон Зяблік ён пажылы гаспадар, гадоў пад пяцьдзесят меў жонку Марылю ёй было сорок восем гадоў. Сям’я Зяблікаў мела няшчасцеў. Марыля хварэла цяжка і была слабая. Лявон 5 гадоў судзіцца і спрачаецца з панічом за кавалак зямлі і хату. Бо не хацеў страціць спадчыну ад бацькі. Але ў судзе выйграў пан, бо ён быў багаты і суд глядзеў у яго бок. Лявон Зяблік сканчвае жыццё самагубствам. І гэта стала трагедыяй у сям’і.

Пасля смерці бацькі права на зямлю адстойвае яго старэйшы сын Сымон. Марыля хацела, каб Сымон пайшоў службы да пана, але ён адмовіўся і ўступіў у барацьбу з ім. Сымон збіраўся судзіцца с панам, але потым успомніў слава бацькі, што шчасце трэба шукаць розумам. Зоська сястра таксама спрабуе пачаць шукаць праўду і лепшага жыцця. Яе лёс склаўся няшчаслівым яна пакахала паніча і верыла, што гэтым дапаможыць сям’і. Але Сымон быў супраць. Аўтар Сымона паказвае, як магутнага чалавека, які ідзе да сваёй мэты і заўсёды гатовы дапамагчы другім.

У абагульненне магу сказаць, што шчасце трэба шукаць сваёй галавой і ніколі не здавацца, а ісці да сваёй мэты.

Pasiekimas	Lygis	Lygio aprašas
C 1 Kuria rišlius tekstus laikydamasis žanro reikalavimų ir atsižvelgdamas į adresatą, tikslą ir komunikavimo situaciją.	Slenkstinis	<p>C.1.1. Kuria tekstą, iš dalies atsižvelgdami į temą, (...) problemą, tikslą (...). Iš dalies laikosi nurodyto teksto žanro pagrindinių reikalavimų, pasirenka tinkamą raišką.</p> <p>C.1.2. Iš dalies logiškai plėtoja probleminę teksto temą, naudodamasis sukauptomis žiniomis ir patirtimi. (...) Iš dalies motyvuotai išskiria pastraipas, laikosi teksto logiškos struktūros. Iš dalies paiso rišlumo (formaliojo ir semantinio) reikalavimų.</p> <p>C.1.3. Siekdamas aiškumo ir teksto estetikos iš dalies tinkamai vartoja žinomus ir naujai pažintus žodžius, gramatines konstrukcijas, kartais tinkamai vartoja specifinę arba abstrakčią leksiką, vaizdingus žodžius ir frazes, citatas, kai kurias meninės kalbos priemones.</p>
C 2 Tinkamai ir estetiškai pateikia ir iliustruoja savo sukurtą tekstą.	Slenkstinis	<p>C.2.1. Rašydamas klaviatūra iš dalies tinkamai formatuoja ir maketuoja tekstą. (...)</p> <p>Iš dalies taiko gramatikos, rašybos ir skyrybos taisykles.</p> <p>C.2.2. Daugeliu atvejų tinkamai vartoja dažniau vartojamą tipinę bendrinės kalbos leksiką, fragmentiškai paiso stiliaus reikalavimų.</p>
C 3 Taiko rašymo strategijas.	Slenkstinis	<p>C.3.1. Taiko vieną kitą išmoktą teksto kūrimo ir tobulinimo strategiją. Iš dalies tinkamai naudojasi pasirinktu šaltiniu temos plėtojimui ir teiginių argumentavimui. Redaguodamas tekstus dažniausiai taiko sukauptas kalbos žinias, iš dalies naudojasi pasirinktu informacijos šaltiniu.</p>